

KIELINUPPU-OPETUSLAULUT VERBIEN KÄYTTÖÄ OPETTAMASSA

Ella-Sofia Verkasalo
Kandidaatintutkielma
Suomen kieli ja kirjallisuus
Kieli- ja viestintätieteiden
laitos
Jyväskylän yliopisto
Kevät 2024

JYVÄSKYLÄN YLIOPISTO

Tiedekunta Humanistis-yhteiskuntatieteellinen	Laitos Kieli- ja viestintätieteiden laitos
Tekijä Ella-Sofia Verkasalo	
Työn nimi Kielinoppu-opetuslaulut verbien käyttöä opettamassa	
Oppiaine Suomen kieli	Työn laji Kandidaatintutkielma
Aika Kevät 2024	Sivumäärä 17
<p>Tiivistelmä</p> <p>Tässä kandidaatintutkielmassa tarkastellaan Kielinoppu-opetuslauluja. Pääpainona on esitellä opetuslauluissa esiintyviä verbi-ilmauksia ja tarkastella, miten laulut tukevat verbien toiminnankuvausten oppimista. Tutkimuskysymykseni ovat seuraavat:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Miten Kielinoppu-opetuslaulut tukevat verbien toiminnankuvausten oppimista? 2. Millaisia verbi-ilmauksia opetuslauluissa esiintyy? <p>Tutkielmaan on valittu seitsemän opetuslaulua Kielinoppu-projektista. Tutkimuskysymykset ohjaavat aineiston rajausta. Aineistoon valituilla lauluilla pyritään antamaan mahdollisimman kattava yleiskuva projektin lauluista.</p> <p>Tutkielma nojaa funktionaaliseen kielikäsitteeseen. Teoreettisessa viitekehyksessä hyödynnetään Hallidayn systeemis-funktionaalista näkemystä kielestä, mistä analyysiin nostetaan muun muassa <i>tilannekonteksti</i>-käsite. Analyysimenetelmänä toimii laadullinen aineistolähtöinen sisällönanalyysi.</p> <p>Tutkielman mukaan lauluissa passiivia käytetään kehotuksena tai yhteisen toiminnan kuvaamisena. Passiivin käyttö opetuslauluissa peilaa lapsen arjessa kuulemaa kieltä. Opetuslauluissa toistoa käytetään oppimisen tukena, mikä helpottaa mieleenpainamista. Opetuslaulujen helppo saatavuus mahdollistaa laulujen kuuntelemisen kotona, mikä tukee kielenoppimista myös koulun ulkopuolella.</p>	
Asiasanat opetuslaulut, kielenoppiminen, verbit	
Säilytyspaikka Jyväskylän yliopisto	
Muita tietoja	

SISÄLLYS

1	JOHDANTO	2
1.1	Tutkimuksen tausta	2
1.2	Aiempi tutkimus	4
2	TEOREETTINEN VIITEKEHYS	5
2.1	Funktionaalinen kieli- ja oppimiskäsitys	5
2.2	Tilannekonteksti	6
3	LAULUJEN SISÄLLÖNANALYYSI	7
3.1	Kielinappu-opetuslaulut	7
3.2	Laadullinen aineistolähtöinen sisällönanalyysi	8
4	PASSIIVILLA ILMAISTU TOIMINTA LAULUISSA	10
4.1	Passiivi viittaa yhteiseen toimintaan	11
4.2	Passiivi kehotuksena	14
5	POHDINTA	16
	AINEISTOLÄHTEET	18
	LÄHTEET	18

1 JOHDANTO

1.1 Tutkimuksen tausta

Tutkielmassani tarkastelen Kielinuppu-projektin sanoittamia ja toteuttamia opetuslauluja. Opetuslauluista tarkastelen verbivalintoja sekä verbien avulla kuvattuja toimintoja. Lisäksi pohdin, miten ne tukevat lapsen suomen kielen oppimista. Tutkimuksessani analyysimenetelmänä toimii aineistolähtöinen sisällönanalyysi, jossa hyödynnän osia systeemis-funktionaalista kieliteoriasta. Tutkielmani tutkimuskysymykset ovat:

1. Miten Kielinuppu-opetuslaulut tukevat verbien toiminnankuvausten oppimista?
2. Millaisia verbi-ilmauksia opetuslauluissa esiintyy?

Kielinuppu on vuonna 2017 perustettu projekti, jonka tarkoituksena on tukea lapsen kielenoppimista. Projektin ovat perustaneet kaksi varhaiskasvatuksen erityisopettajaa: Kunnas ja Goncalves. Kielinuppu-opetuslaulut on suunnattu varhaiskasvatukseen eli ikäluokille yhdeksän kuukauden ikäisestä noin viisivuotiaaseen. (Kielinuppu, ei pvm.) Varhaiskasvatuksen ikäryhmät jaetaan vajaan vuoden ikäisistä kolmevuotiaisiin sekä kolmevuotiaista viisivuotiaisiin. Joissakin kunnissa myös esikouluikäiset lasketaan varhaiskasvatuksen alaisuuteen, jolloin ikähaarukka ylittää kuusivuotiaisiin. (Opetushallitus, ei pvm.) Opetuslauluja voidaan siis hyödyntää melko laajalla ikähaarukalla. Tavallisen varhaiskasvatuksen lisäksi laulut sopivat myös suomen kielen opetukseen suomea toisena tai vieraana kielenä oppivalle lapselle sekä erityisopetukseen (Kielinuppu, ei pvm.).

Kielinuppu-opetuslaulut ovat multimodaalisia eli niiden taustalla on näkyvillä esimerkiksi videokuvaa lyriikoiden ja melodian lisäksi. Usein ne ovat myös

tekstitettyjä. Opetuslauluilla pyritään opettamaan lapselle tarpeellista kieltä, kuten tiettyä sanastoa (ruokailuhetkeen liittyvät sanat) tai toiminnanilmauksia (*istutaan*). Opetuslaulut auttavat lasta myös kielen ja sanaston mieleenpainamisessa, sillä toistoa hyödynnetään lähes joka laulussa.

Lapselle kielitieto on kielen käyttötietoa eli aktiiviset ja kielenkäyttöä painottavat tehtävät tukevat kielen oppimista. Lisäksi kielenoppimista edistää altistuminen arkiselle, jokapäiväiselle kielelle sekä kommunikointi muiden samaa kieltä puhuvien kanssa. (Sajavaara, 1981, s. 13–14.) Arkisissa vuorovaikutustilanteissa lapselle välitty yhteisölle ominaiset toiminta- ja ajattelutavat, arvot sekä tiedot (Luukka, 2002, s. 110–111.)

Kielenoppimisen nähdään nopeutuvan, kun lapsi aktiivisesti hakeutuu kanssakäymiseen muiden kanssa. Kielenoppijan mielestä tarpeellinen ja mielekäs kielenkäyttö tukee ja edistää oppimista. Lapselle mielenkiintoinen kielenkäyttötilanne on usein leikin kautta käytyä vuorovaikutusta. (Sajavaara, 1981, s. 14.) Lapsille yhteinen kielenkehitystä tukeva toiminta tapahtuu esimerkiksi opetuslaulujen avulla, jolloin lapsi pääsee laulamaan ohjatusti mallin mukaan. Tämä tukee ääntämisen opetteluun lisäksi mieleenpainamista, joka puolestaan edistää kielenoppimista (Torppa, Virtala, Kostilainen, Partanen 2020, s. 261–262).

Laulamisella ja musiikin käytöllä on todettu olevan positiivisia vaikutuksia kielen kehitykselle vauvaiästä alkaen. Laulamisella voidaan muun muassa tukea varhaisista vuorovaikutus- ja kiintymissuhdetta vauvan sekä puhekielen kehitykselle olennaista vuorovaikutusta lapsen kanssa. Yhteinen laulamista sisältävä musiikkitoiminta lisää lasten sosiaalisuutta enemmän kuin pelkkä leikki ilman musiikkia. (Torppa ym. 2020, s. 255.)

Musiikkitoimintaa tutkiessa on huomattu, että juuri puhekielen piirteiden oppiminen on helpottunut lapsilla, jotka osallistuvat aktiivisesti ohjattuihin laulutuokioihin. Muun muassa sanasujuvuus, ääntäminen ja sananlöytäminen kehittyvät yhteisessä laulamissa muiden kanssa. Erityisesti uusien sanojen oppimisen on huomattu olevan sujuvampaa laulaen kuin puhuen. (Torppa ym. 2020, s. 261.)

Verbien merkitys kielenkehityksessä ja lauseopissa on keskeinen (Surakka, 2020, s. 123). Surakka (2020, s. 123) perustelee väitettään muun muassa sillä, että verbit ovat ainoa lauseenjäsen, joka voi yksinään muodostaa lauseen. Verbien ilmauksia varioimalla lauseen vuorovaikutuksellisuutta voidaan säädellä. Kielen kehityksen kannalta voidaan sanoa verbien olevan oleellisessa roolissa, minkä takia ne valikoituivatkin tutkimukseni pääaiheeksi.

1.2 Aiempi tutkimus

S2-opetusta ja oppimista on tutkittu melko paljon ja laajasti viime vuosien aikana. Tämä on ymmärrettävää, sillä onhan maahanmuuttajien määrä Suomessa ollut tasaisesti kasvussa viimeisten vuosikymmenten aikana (Tilastokeskus, ei pvm.). Usein S2-oppija onkin Suomessa pysyvästi asuva maahanmuuttaja (Opetushallitus, ei pvm.). Tämän perusteella voitaisiin tehdä olettamus siitä, että S2-opetuksen tarve lisääntyy kaikenikäisillä vuosi vuodelta. Uusia keinoja oppia ja opettaa kieltä tutkitaan jatkuvasti, joten Kielinupun kaltaisista uusista erilaisista kielenoppimista tukevista projekteista on hyötyä.

Pasanen (1992) on tehnyt aiheeseen liittyvää tutkimusta kirjassaan *Roolileikkejä kielellä: kieliä draaman ja musiikin keinoin*. Teoksessaan hän tutkii vieraan kielen opetusta musiikin avulla. Uudempaa tutkimusta esittävät puolestaan Tuikka (2016) maisterintutkielmassaan laululyriikoiden hyödystä S2-oppimateriaalina sekä Alisaari (2016) väitöskirjassaan laulujen ja lyriikoiden merkityksestä kirjoitustaitoon.

2 TOORETTINEN VIITEKEHYS

2.1 Funktionaalinen kieli- ja oppimiskäsitys

Tutkielmani pohjaa funktionaaliseen kielikäsitteeseen, joka puolestaan perustuu ajatukseen kielestä käyttöpohjaisena. Aalto, Mustonen ja Tukia (2009, s. 407) näkevät kielitaidon olevan tilanteeseen sidottu taito, jolla pyritään opettamaan tietyssä tilanteessa tarpeelliseksi nähtyä kielimuotoa. Opetus funktionaalisisessa oppimiskäsityksessä ei pyri määräämään opetettavaa asiaa vaan sen tarkoituksena on kuvailla oppijan arjessa tarvitsemaa kieltä. (Aalto, Mustonen & Tukia, 2009, s. 408).

Yksi monista funktionaalisen kielikäsitteiden suuntauksista on Hallidayn systeemifunktionaalinen näkemys kielestä. Hallidayn teoria eroaa muista funktionaalisisista teorioista siinä, että hän näkee funktionaalisuuden kielenkäyttötapojen kuvaamisen lisäksi myös koko kielen systeemin ominaisuutena. Kielen rakenne ei siis ole sattumaa – se rakentuu niistä tarpeista, joiden takia kieli on sosiaalisissa tilanteissa kehittynyt. (Luukka, 2002, s. 101–102.)

Kielen oppiminen tapahtuu Hallidayn mukaan kokemuksien ja osallistumisen kautta. Lapsi oppii käyttämään kieltä erilaisissa tilanteissa ja yhteyksissä: kielitieto on siis kielen käyttötietoa. (Luukka, 2002, s. 111.) Kieli nähdäänkin olevan olemassa siksi, että sillä on jokin tarkoitus yhteisön toiminnassa. Tämän vuoksi kieltä tarkastellaan kontekstuaalisena ilmiönä. Konteksti saattaa mahdollistaa kielenkäytölle sellaisia kielellisiä valintoja, joita ei muuten osattaisi ottaa huomioon. (Luukka, 2002, s. 98–99.) Avaan tätä seuraavaksi enemmän.

2.2 Tilannekonteksti

Halliday näkee kielen kokonaisena systeeminä, johon konteksti oleellisesti kuuluu. Kieli ja sosiaalinen konteksti muodostavat yhdessä *tilannekonteksi*-käsitteen. Tämä tarkoittaa kielenkäytön kannalta oleellisia piirteitä, jotka vaikuttavat tulkintaan kielestä ja mahdollistaa erilaisia kielellisiä valintoja. (Luukka, 2002, s. 99.) Opetuslauluissa käytetty kieli on lapselle suunnattua eli se peilaa arkista ja lapselle jokapäiväistä kieltä.

Tutkielmassani tarkastelen opetuslauluissa käytettyjä verbi-ilmauksia. Verbien tulkintaan ja analyysiin vaikuttaa vahvasti niiden tilannekonteksti: ne ovat lapsille suunnattuja opetuslauluja. Tämä ohjaa verbien tulkintaa, sillä kielen tarkoitus ja tavoite ovat tilanteesta riippuvaisia. Analyysissa yhdistän verbien tulkinnan laajempaan tilannekontekstiin, joka siis tarkoittaa kaikkia niitä tekijöitä, jotka mahdollisesti vaikuttavat aineiston tulkitsemiseen ja merkityksen muodostumiseen siinä tilanteessa, jossa kieltä käytetään (Luukka, 2002, s. 99).

Opetuslaulujen avulla tapahtuva oppiminen on vuorovaikutteista, sillä tilanteessa toimijoina on laulun ohjaajana opettaja tai muu ohjaaja. Opetuslaulujen avulla oppiminen tapahtuu siis vuorovaikutuksessa, vaikka kieltä opitaan laulujen avulla eikä tavanomaisessa arjen keskustelutilanteessa (Torppa ym. 2020, s. 266). *Tilannekonteksti*-käsitteen avulla tarkastelen tiettyä tilannetta, jossa kielenkäyttö tapahtuu. Tilannekontekstiin lukeutuu mukaan tilanteen toimijat: tässä tapauksessa tilanteessa toimiva opettaja ja mahdollinen muu ryhmä sekä ympäristö eli sähköiset opetuslaulut ja opetustilanne.

3 LAULUJEN SISÄLLÖNANALYYSI

3.1 Kielinoppu-opetuslaulut

Kielinoppu-laulut ovat tarkoituksellisesti opetuskäyttöön tuotettuja lauluja, joten ne eroavat autenttisista lauluista, joita ei siis ole tehty opetusmielessä. Pasanen (1992) on tutkinut musiikin ja draaman käyttöä vieraan kielen opiskelussa ja opettamisessa. Erityisesti hän kannattaa autenttisten laulujen käyttöä opetuksessa (1992, s. 98, 102). Autenttisista lauluista esimerkiksi S2-oppija saa kuvan arkisesta kielenkäytöstä.

Ohjattu musiikkitoiminta edistää lapsen kielellisiä taitoja. Ohjatut ja säännölliset laulutuokiot parantavat lapsen kielellistä tehtäväsuoriutumista ja puhekielen oppimista. Uusien sanojen oppimisen on huomattu olevan helpompaa laulaen varsinkin tutun melodian ohessa. (Torppa ym. 2020, s. 260–261.) Ei-autenttisten laulujen ohjattu opetuskäyttö on tämän mukaan perusteltua.

Kielinoppu-lauluista päädyinkin siis tutkimaan erityisesti niissä esiintyviä verbi-ilmauksia. Kielinoppu-laulut ovat opetuslauluja, joten niistä löytyvät verbit ovat oletettavasti mietittyjä ja huolella valittuja. Kielinupun YouTube-sivulta opetuslauluja löytyy yli 50. Olen rajannut aineiston seitsemään opetuslauluun, jotka sisältävät monipuolisesti eri verbejä, joita tutkin varhaisen kielenoppijan näkökulmasta. Opetuslaulut, joista aineistoni koostuu ovat: *Pestään puhtaaksi*, *Lähdetään yhdessä retkelle*, *Hienoja sanoja on paljon*, *Ruokailu alkaa*, *Kulkuneuvoja*, *Neljä vuodenaikaa* ja *Ihminen on keksinyt koneita*.

Aineistoon valikoidut opetuslaulut antavat kuvan Kielinoppu-opetuslauluissa kuvatusta toiminnoista sekä edustavat lapselle hyödyllistä ja arkista kieltä. Lauluissa esimerkiksi leikitellään elottomilla ja elollisilla tekijöillä (*tiskiharja tiskaa*, *hammasharja pesee*), vaihdellaan aktiivi- ja passiivimuotoisten verbien välillä (*imurilla siivotaan*,

jääkaappi säilyttää) sekä opetellaan verbien avulla ilmaistavia kohteliaisuuden keinoja (*saisinko?*).

Suurimmassa osassa lauluista verbit ovat hyvin yleisiä ja arkisia perusverbejä, joita esiintyy laajasti suomen kielessä. Niiden on tarkoitus antaa lapselle hyvä pohja sanaston ja kielen oppimiseen. Muutamissa lauluissa ainoa verbi on *olla*-verbi ja osassa ei esiinny verbejä lainkaan. Verbittömissä lauluissa tarkoituksena on opettaa esimerkiksi viikonpäiviä. Olen valinnut aineistooni opetuslauluja, joissa on tehty kiinnostavia verbivalintoja, kuvattu jotakin toimintoa huomiota herättävästi tai annettu tulkinnanvaraisuutta.

3.2 Laadullinen aineistolähtöinen sisällönanalyysi

Analyysimenetelmänä käytän laadullista aineistolähtöistä sisällönanalyysia, joka on menetelmä, jolla voidaan tulkita useita erilaisia tekstejä ja tekstimuotoon saatettuja aineistoja (Tuomi & Sarajärvi, 2002, s. 93). Sisällönanalyysilla on kolme eri lähestymistapaa: aineistolähtöinen, teorialähtöinen ja teoriaohjaava. Tutkielmassani hyödynnän aineistolähtöistä lähestymistapaa. Tällöin aineisto ohjaa analyysia, ja tarkoituksena on nostaa siitä keskeisimmät asiat esiin ilman ennako-olettamuksia. (Tuomi & Sarajärvi, 2002, s. 97.) Tämä menetelmä mahdollistaa opetuslaulujen monipuolisen käsittelyn ja tulkinnan.

Sisällönanalyysi pohjautuu pitkälti tutkijan omaan tulkintaan ja päättelyyn. Aineiston sisältämästä tiedosta pyritään antamaan tiivis ja selkeä kuva. Tärkeimpiä tavoitteita analyysia tehdessä on ymmärtää asioiden merkitykset tutkittavien näkökulmasta. Päätelmien tekeminen on tutkijan vastuulla, sillä valmista rakennetta siihen menetelmä ei anna. (Tuomi & Sarajärvi, 2002, s. 115.)

Aineistolähtöinen sisällönanalyysi voidaan Tuomen ja Sarajärven (2002, s. 110-111) mukaan jakaa kolmeen osaan: aineiston redusointiin eli pelkistämiseen, klusterointiin eli ryhmittelyyn ja abstrahointiin eli teoreettisten käsitteiden luontiin. Aineiston pelkistäminen tarkoittaa yksinkertaistettuna aineiston rajausta – tutkimuksen kannalta epäoleellinen karsitaan pois. Rajauksen tukena toimivat yleensä tutkimuskysymykset. (Tuomi & Sarajärvi, 2002, s. 111.)

Pelkistäminen tapahtuu Kielinuppu-opetuslaulujen läpikäynnillä. Koska tutkimuskysymykset ohjaavat aineiston rajausta, tarkastelen eri verbi-ilmausten esiintymistä ja toiminnankuvausten opettamista. Rajauksessa hyödynnän myös piirteitä systemis-funktionaalista kieliteoriasta, minkä turvin päädyinkin tarkastelemaan opetuslaulujen passiivitoimintoja.

Rajattuani aineiston seitsemään opetuslauluun, jotka mielestäni antavat hyvän yleiskatsauksen Kielinuppu-sivustolla esillä oleviin opetuslauluihin, muodostin

yläluokat näille lauluille. Tavoitteenani on tutkia opetuslauluissa esiintyvää passiivin avulla kuvattua toimintaa, joten siitä muodostui tutkimukseni pääluokka. Opetuslauluja tarkasteltaessa kävi kuitenkin ilmi, että lähes jokainen opetuslaulu käyttää passiivimuotoa yhteisöllisen toiminnan ilmaisuna eikä niin sanottua tekijätöntä passiivia juurikaan esiinny. Tämän perusteella muodostin passiiville kaksi alaluokkaa: monikon 1. persoonan merkityksessä olevan passiivin ja kehoituspassiivin.

4 PASSIIVILLA ILMAISTU TOIMINTA LAULUISSA

Analyysimenetelmänä hyödynnän aineistopohjaista sisällönanalyysiä. Tilannekontekstin lisäksi systeemis-funktionaalinen teoria on vaikuttanut siinä mielessä analyysini sisältöön, että olen valinnut analysoitavat ainekset ideationaalisen (verbivalinnat ja persoona) metafunktion avulla (Luukka, 2002, s. 103).

Aineistoa läpikäydessä tavoitteena on tunnistaa opetuslauluissa passiivilla ilmaistu toiminta. Analyysissä tiiviisti mukana on tilannekonteksti, joka ohjaa opetuslaulujen tulkintaa ja analyysiä. Kielenoppiminen tapahtuu laulujen avulla, jolloin tilannekontekstina toimii opetuslaulut ja opetusryhmä, jossa toiminta tapahtuu. Opetuslaulujen tarkoituksena on esittää lapselle sellaista kielenkäyttöä, jota lapsi arjessaan kohtaa. Tämä ajatus ohjaa opetuslaulujen analyysiä, sillä se on oleellinen osa opetuslaulujen kielellisten valintojen taustalla. Pääluokiksi olen jaotellut passiivin eri merkityksen lauluissa. Näiden pääluokkien alla esittelen aineistoni opetuslaulut, joissa piirteitä esiintyy, aineistoesimerkkien kera.

Opetuslauluissa lähes puolessa esiintyy passiivimuotoisia verbejä. Lapselle puhuttaessa passiivilla yleensä viitataan yhteiseen toimintaan tai siihen kehottavana toimintona. Tässä kontekstissa se ei ole tekijätön passiivi (VISK § 1313). Puhekielessä passiivimuotoinen ilmaustapa on yleistä, mikä vaikuttanee sen laajaan esiintymiseen opetuslauluissa. Passiivi on yleinen lapsen ympäristöstään kuulemassa kielessä, minkä takia se valikoitui osaksi tutkielmaa. Valintaa ohjasi myös passiivin laaja esiintyminen opetuslauluissa sekä passiivin käyttö ja tarve suomen puhekielessä (Hämäläinen, 1981, s. 150).

Passiivi opitaan ensimmäisten verbimuotojen joukossa (Hämäläinen, 1981, s. 149), mutta sen käyttöyhteys ja -tarkoitus on alkuun enemmän me- tai kehotuspassiivin kaltainen (Seilonen, 2013, s. 58). Suomen kielen taitotason kasvaessa tulee passiivi tutummaksi siinä merkityksessä kuin sitä yleisimmiten käytetään.

Yleisimmin passiivista puhuttaessa sillä tarkoitetaan tapaa ilmaista asia tekijää paljastamatta (VISK § 1313). Toinen keino käyttää ja tulkita passiivia monikon 1.

persoonan muotona (*me lauletaan*). Viitataan tähän myöhemmin me-muotoisena passiivina. Kolmanneksi passiivi voidaan tulkita olevan monikon 1. persoonan imperatiivin muoto, eli niin sanottu kehottava passiivi (*lauletaan jo!*). (VISK § 1326). Käytän kolmea eri passiivin käsitettä: passiivia, me-muotoista passiivia ja kehoituspassiivia.

Kielinupun kaikista opetuslauluista – ei pelkästään aineistooni valituista – passiivimuotoisia verbejä esiintyy 19 opetuslaulussa. Kokonaisuudessaan opetuslauluja on julkaistu tutkielman tekohetkellä viisikymmentä. Lopuissa 31:ssä esiintyy aktiivimuotoisia verbejä tai ei verbejä lainkaan. Lauluissa, joissa passiivia esiintyy, saattaa se olla ainoa verbimuoto tai esiintyä aktiivimuotoisten verbien kanssa. Joissakin lauluissa passiivimuoto esiintyy vain kerran, joissakin useammin tai jopa ainoana verbinä.

4.1 Passiivi viittaa yhteiseen toimintaan

Passiivimuotoiset verbit kuvaavat opetuslauluissa pääosin aina yhteistä toimintaa, kuten *Lähdetään yhdessä retkelle* -laulussa (esimerkki 2).

- 2) Lähdetään yhdessä kauppaan.
Otan mukaan rahaa sekä kassin.
Taputa käsiä, tömistä jalkoja, napsuta sormia, naksuta kieltä

Laulussa on käytetty adverbia yhdessä, mikä antaa kuuntelijalle kuvan yhteisestä toiminnasta. Passiivimuotoinen *lähdetään*-verbi voidaan ilman adverbinkin heti tulkita tarkoittavan yhteistä toimintaa, mutta adverbi tukee ja vahvistaa tätä tulkintaa.

Yhteisen toiminnan jälkeen (*lähdetään yhdessä kauppaan*), tarvittavien tavaroiden mukaan pakkaaminen ilmoitetaan yksikön 1. persoonassa (*otan mukaan rahaa*). Tämän jälkeen lasta osallistetaan lauluun kehottamalla yhteiseen toimintaan imperatiivissa (*taputa käsiä!*). Lapsen huomio kiinnitetään lauluun toiminnalla, mikä helpottaa keskittymistä ja sisällön muistamista.

- 3) Mitä sanotaan, kun jotain halutaan?
Saisinko, saisinko, saisinko?
Mitä sanotaan, kun hyvästellään?
Näkemiin, näkemiin, näkemiin!

Esimerkissä 3 (*Hienoja sanoja on paljon* -laulu) painottuu tapakasvatus. *Saada*-verbi esiintyy luvan pyytämisenä (*saisinko lautasen, saisinko luvan*). Laululla pyritään kohteliaisuuden ja käytöstapojen opettamiseen, sillä se on suunnattu varhaiskasvatusikäiselle lapselle. Laulun muissa säkeistöissä esitellään muita kohteliaisuutta ilmaisevia

tapoja, kuten hyvästelemistä. Konditionaalimuotoisena verbin kohteliaisuuteen pyrkivät tavoitteet ja pyytäminen painottuvat.

Kielellisenä funktiona luvan pyytäminen on lapselle oleellinen. Kohteliaisuus ja käytöstavat ovat asioita, joita varhaiskasvatuksessa opetellaan. Laulujen muodossa kohteliaisuutta on helppo opettaa, kunhan ikäluokka ja vaativuusaste kohtaavat (Torppa ym. 2020, s. 266). Esimerkissä 3 esiintyvän *saisinko*-sanana toisto vahvistaa sanan mieleenpainamista ja korostaa sen tärkeyttä.

Tässä laulussa passiivi voidaan tulkita kahdella tavalla. Toisaalta sitä käytetään yhteisen tekemisen kuvaamisena. Tämä tulee ilmi erityisesti säkeestä "Mitä sanotaan, kun hyvästellään?". Säkeestä voidaan tulkita puhekielinen yhteinen tekeminen (*mitä me sanotaan, kun me hyvästellään?*). Toinen mahdollisuus tulkita passiivi kyseisessä laulussa on tekijättömän passiivin tavoin. Laulussa kuvataan yleistä kohteliaisuuden tapaa, jolloin tekijä ei ole kovinkaan tärkeässä asemassa (*mitä ruokapöydässä sanotaan, kun jotain halutaan?*).

Joissakin tapauksissa opetuslaulujen passiivin merkitys voidaan tulkita tilannekontekstin avulla. Esimerkissä 1 käytetty passiivi voitaisiinkin tulkita laulun tilannekontekstin mukaan yhteiseksi tekemiseksi. Jos laulusta puolestaan vilkaistaisiin vain kuudes säkeistö, jossa passiivia esiintyy, voi tulkinta ohjautua perinteiseen näkemykseen tekijättömästä passiivista.

- 1) Tiskiharja tiskaa
Tiskiharja tiskaa
Tiskiharja tiskaa tiskiä

Pesukone pesee pyykkiä
Hammasharja pesee hampait
Saippua pesee käsiä
Pesusieni pesee minu

Pestään puhtaaksi,
Pestään puhtaaksi,
Pestään puhtaaksi tiskiä.

Pestään puhtaaksi -laulussa (esimerkki 1) useimmiten esiintyvät verbit ovat yksikön 3. persoonassa. Kuudennessa säkeistössä esiintyy kuitenkin passiivimuotoinen verbi *pestään*. *Pestään*-verbin tulkitsemisessä tässä olevan *me*-muotoinen passiivi, jossa tekeminen nähdään yhteisöllisenä toimintana. Verbin voisi korvata esimerkiksi yksikön 1. persoonalla, jolloin aktiivimuoto säilyisi läpi laulun (*minä pesen puhtaaksi*). Passiivimuodon käyttö tässä yhteydessä on kuitenkin perusteltua, sillä se kuvastaa lapsen arjessa kuulemaa puhetta. Muotona se on lapselle tutumpi kuin monikon 1. persoona (*me pesemme puhtaaksi*), jota passiivi tilanteessa kuvailee. Laulun tarkoituksena on osoittaa lapselle *pestä*-verbin monikäyttöisyyttä, mikä tulee ilmi

"hammasharja pesee hampaita" -säkeestä, jossa *pestä*-verbi olisi voitu korvata *harjata*-verbillä.

7) Mikrolla lämmitetään ruokaa.
Puhelimella soitetaan.
Tietokoneella tehdään töitä.
Imurilla siivotaan.

Astianpesukone pesee tiskit.
Pesukone vaatteet puhdistaa.
Sähköhammasharja pesee hampaat.
Vedenkeitin veden kiehauttaa.

Leivänpaahdin paahtaa leivät.
Silitysrauta vaatteet silittää.
Jääkaappi säilyttää ruoan.
Kiuas saunan lämmittää.

Ihminen on keksinyt koneita -laulussa (esimerkki 7) ensimmäisessä säkeistössä passiivimuotoisia verbejä esiintyy paljon (*lämmitetään, soitetaan, tehdään, siivotaan*), mutta kahdessa seuraavassa verbit ovat aktiivimuotoisia (esimerkiksi *pesee, puhdistaa, säilyttää, lämmittää*). Säkeistöissä tekijänä on eloton olento (esimerkiksi *mikro* tai *leivänpaahdin*) verbistä riippumatta. Puhekielisyydellä verbin valintaa ei voida perustella, sillä selvää eroa säkeiden toimijoiden välillä ei ole. Ensimmäisen säkeistön elottomat asiat ovat laitteita, jotka vaativat ihmisen toimintaa toimiakseen, kuten tietokone ja imuri. Myöhemmin mainitut astianpesukone ja silitysrauta vaativat kuitenkin myös ihmisen toimintaa.

Ensimmäisen säkeistön passiivin tulkitsen olevan me-muotoinen passiivi kontekstin perusteella. Laululla pyritään esittelemään erilaisia koneita, jotka helpottavat arkea. Ensimmäisessä säkeistössä toiminta on yhteistä, ja lapselle se esitetään yhteisen tekemisen muodossa (*nyt me lämmitetään mikrolla ruokaa*).

5) Polkupyörällä poljetaan, poljetaan, poljetaan.
Polkupyörällä poljetaan,
Muista kypärä!

Autolla ajetaan... Muista turvavyö!
Soutuveneellä soudetaan... Muista pelastusliivi!
Lentokoneella lennetään... Muista matkalaukku!
Pimeällä kuljetaan... Muista heijastin!

Lähimmäksi tekijättömän passiivin käyttöä päästään *Hienoja sanoja on paljon* -laulun (esimerkki 3) lisäksi laulussa *Kulkuneuvoja* (esimerkki 5). Säkeistössä tekemistä kuvataan passiivilla, ja laulun tarkoituksena on esitellä lapselle erilaisia kulkuvälineitä ja liikkumisen tapoja. Mielenkiintoinen piirre laulussa on viimeisen

säkeistön tekemisen vaihdos, sillä siinä jossakin tehdään jotakin (*pimeällä kuljetaan*) eikä jollakin elottomalla tehdä jotakin (*polkupyörällä poljetaan*). Passiivin lisäksi laulussa esiintyy *muista*-verbi yksikön 2. persoonan imperatiivissa. Sillä kehoitetaan kuulijaa muistamaan kyseiselle kulkuvälineelle olennaista esinettä – pyörälle kypärä ja soutuveneelle pelastusliivi.

4.2 Passiivi kehotuksena

Me-muotoisen passiivin lisäksi tunnistan lauluista kehoitus-passiivin. Kehotus-passiiviksi katson lukeutuvan ne passiivimuotoiset verbit, joiden merkitys välittyy toimintaan ohjaavana, ikään kuin kehotuksena (*lauletaan jo!*).

- 4) Ruokailu alkaa, istutaan pöytään.
Ennen kuin voin syödä, mitä tarvitaan?
Lautanen, lautanen, sitä tarvitaan!

Ruokailu alkaa -laulussa (esimerkki 4) kerrataan ruokapöytään kuuluvia ruokailuvälineitä. Laulun pääfunktiona ei siis ole verbien opetus, vaan ruokailutilanteessa käytettyjen esineiden nimien ja asioiden opettelu. Passiivin luokittelen olevan kehotuksen kaltainen.

Verbivalinnoissa huomiota herättää samassa säkeessä tapahtuva aktiivi- ja passiivimuodon vaihtelu. Aktiivimuotoinen verbiketju *voin syödä* esiintyy säkeessä ennen passiivia *tarvitaan*. Sekä yksikön 1. persoona että passiivi, molemmat indikatiivissa, tulevat ensimmäisten kielioppiasioiden joukossa kielenoppijalle tutuksi (Hämäläinen, 1981, s. 149). Passiivit *istutaan* (pöytään) ja (sitä) *tarvitaan* ovat tilanteessa toimintaan kehottavia. *Tarvitaan*-verbi käyttäytyy yhteisen toiminnan tavoin: sillä voidaan tarkoittaa ruokailuhetkessä tarvittavaa konkreettista asiaa. Toisaalta se johdattelee ja kehottaa lasta pohtimaan itse näitä asioita. *Istutaan* kehottaa laulun kuulijaa melko suoraan istumaan pöytään, mutta myös ohjaamaan huomiota ruokapöydässä toimimiseen. Laulun tavoitteena on sanaston opettelu, joten huomion kiinnittäminen opittavaan asiaan ja opetustilanteeseen on tärkeää.

- 6) Neljä vuodenaikaa, luonto meille antaa,
Neljä erilaista vuodenaikaa.
Neljä vuodenaikaa, luonto meille antaa,
Neljä erilaista vuodenaikaa.

Kevät, kevät, pikkulintu visertää,
Pikkulintu visertää keväällä!

Kesä, kesä –uimarantaan lähdetään – kesällä!

Syksy, syksy –lehtikasaan hypitään – syksyllä!
Talvi, talvi –pakkasella jäädytään – talvella!

Opetuslaulussa *Neljä vuodenaikaa* (esimerkki 6) käytössä on sekä aktiivi- että passiivimuotoisia verbejä. Passiivimuoto tulee käyttöön viimeisessä säkeistössä. Passiivi käyttäytyy yleistä tekemistä kuvaavana tietyissä kohdissa (*lehtikasaan hypitään*). Kun huomioon otetaan koko säe (*lehtikasaan hypitään syksyllä tai uimarantaan lähdetään kesällä*) voidaan passiivin tulkita olevan myös yhteiseen toimintaan kehottava. Laulussa kuvataan luonnon antavan *meille* vuodenaikoja. Tämä tukee tulkintaa passiivista kehottavana.

Toinen mielenkiintoinen yksityiskohta laulussa on vuodenaikoihin yhdistetyt toiminnot. *Jäätyminen* ei kuvaa konkreettista tekemistä kuten muut lauluun valitut passiivimuotoiset verbit (*lähdetään ja hypitään*). Opetuksen pääpainona laulussa on vuodenaikojen opettelu niihin liitettyjen toimintojen avulla. *Jäätyminen* olisi voitu korvata konkreettisemmalla talviaikaan tapahtuvalla toiminnolla, esimerkiksi *luistella*-verbillä, joka sopisi myös suomalaiseen kulttuuriin.

5 POHDINTA

Kielinoppu-opetuslauluissa esiintyvät passiivimuodot kuvaavat lähes aina yhteistä toimintaa. Opetuslaulujen tavoitteena on esitellä lapselle tarpeellista kieltä, jolloin passiivi toimii joko kehottavana tai yhteistä toimintaa kuvaavana. Lapselle kielenoppiminen on hyödyllistä aloittaa puhekielestä, joten tällainen passiivin käyttö opetuslauluissa on suunniteltua. Puhekielisten piirteiden oppimisen on huomattu helpottuvan laulamalla, sillä musiikilla ja puhekielellä on yhteisiä piirteitä (Torppa ym. 2020, s. 249, 261).

Tekeminen kuvataan tarkastelemissani opetuslauluissa yhteisenä toimintana, jossa tekijä on monikon 1. persoonan kaltainen *me (lähdetään yhdessä)*. Toiminta voi olla lauluissa lapsesta itsestään lähtöisin olevaa, jolloin tekijä on yksikön 1. persoonassa (*otan mukaan repun*). Tekijänä lauluissa on usein laulaja (*minä*) tai laulaja ja kuuntelija (*me*). Muiden tekijöiden kautta toimintoja ei juurikaan kuvata. *Neljä vuodenaikaa* -laulussa toimintoja on esitelty ulkopuolisen olennon silmin (*pikkulintu visertää*), mutta muissa lauluissa toiminto on minä- tai me-lähtöistä.

Opetuslauluissa ei esiinny henkilöhahmoja. Sadunkaltaista rakennetta opetuslauluihin saadaan elottoman elollistamisella, kuten *Pestään puhtaaksi* -laulussa, missä *tiskiharja* ja *saippua* toimivat tekijöinä. Tämä herättänee lapsen huomion, mikä edistää kielenoppimista (Sajavaara, 1981, s. 14).

Laulujen vuorovaikutustilanne mahdollistaa opettamisen ja oppimisen lapsen taitotasosta ja iästä riippuen (Torppa ym. 2020, s. 266). Oppimista Kielinoppu-opetuslaulut tukevat toiston avulla. Opetuslaulut ovat säkeiltä ja säkeistöiltään lyhyitä kokonaisuuksia, joten toistaminen on helppoa. Melodia on yksinkertainen, eikä taustamusiikilla ole suurta roolia, mikä painottaa sanoituksen ja toiston tärkeyttä. Samankaltainen ja tuttu melodia edistää sanojen oppimista (Torppa ym. 2020, s. 261). Tämä on apuvälineenä mieleenpainamisessa. Lapselle on helpompaa palauttaa mieleen usein toistetut asiat, mikä opetuslaulujen muodossa toteutuu hyvin.

Opetuslaulujen ääneenlaulaminen auttaa ääntämisessä, mikä puolestaan helpottaa sanojen sisäistämistä.

Erityisesti S2-opetuksessa Kielinuppu-opetuslaulut toimivat hyvin myös kotona. Opetuslaulujen vapaa saatavuus helpottaa kielenoppimista kotona ja lisää suomen kielen käyttöä perheissä, joissa sitä ei varhaiskasvatuksen ulkopuolella juuri kuulisi. Yhteinen musiikkitoiminta lisää myös perheen yhteenkuuluvuuden tunnetta (Torppa ym. 2020, s. 264), ja vaikka kyseessä ovat lapsille suunnatut opetuslaulut, hyötyy suomen kielen kuulemisesta myös aikuinen suomea toisena tai vieraana kielenä opetteleva.

Tutkimusta voisi jatkaa huomioimalla multimodaalisuutta enemmän. Tämä tutkielma jättää esimerkiksi tukiviittomat, ilmeet ja elehdinnän huomioimatta. Nämä huomioimalla voitaisiin saada lisää tietoa esimerkiksi Kielinuppu-laulujen oppimisen tukemisesta.

AINEISTOLÄHTEET

YouTube. (11.8.2017). Kielinuppu. Viitattu 12.12.2023.

<https://www.youtube.com/channel/UCioNvXnSYCVr8IHrIRdSMcw>

Kielinuppu. Viitattu 12.12.2023. <https://www.kielinuppu.fi/>

LÄHTEET

Aalto, E., Mustonen, S., & Tukia, K. (2009). *Funktionaalisuus toisen kielen opetuksen lähtökohtana [Functionalism as the basis for teaching a second language]*. Virittäjä, 113(3). <https://journal.fi/virittaja/article/view/4204>

Alisaari, J. (2016). *Songs and poems in the second language classroom: the hidden potential of singing for developing writing fluency*. Väitöskirja. Turun yliopisto

Hämäläinen, E. (1981). Suomen opettaminen vieraana kielenä: kokemuksia ja ongelmia. Karlsson, F. (toim.). *Suomi vieraana kielenä*

Luukka, M-R. (2002). M.A.K. Halliday ja systeemis-funktionaalinen kielitiede. S. 89-123. Teoksessa *Kielentutkimuksen klassikoita* toim. Dufva, H. & Lähteenmäki, M. <https://jyx.jyu.fi/handle/123456789/47534>

Opetushallitus. *Maahanmuuttotilastustietoisuus oppilaat perusopetuksessa*. Viitattu 18.4.2024.

Opetushallitus. *Mitä on varhaiskasvatus?* Viitattu 18.4.2024.

<https://www.oph.fi/fi/koulutus-ja-tutkinnot/mita-varhaiskasvatus>

Pasanen, U-M. (1992). *Roolileikkejä kielellä. Kieliä musiikin ja draaman keinoin*. WSOY.

Sajavaara, K. (1981). Vieraan kielen oppiminen. Karlsson, F. (toim.). *Suomi vieraana kielenä*.

Seilonen, M. (2013). *Epäsuora henkilöön viittaaminen oppijansuomessa*. Jyväskylä: Jyväskylän yliopiston suomen kielen laitos.

Surakka, M. (2020). Lauseoppia vuorovaikutuksessa. Niemitalo-Haapola, E., Haapala, S. & Ukkola, S. (toim.) *Lapsen kielen kehitys. Vuorovaikutuksen, leikin ja luovuuden merkitys* (s. 119-138). PS-kustannus, Jyväskylä.

Tilastokeskus. *Maahanmuuttajat väestössä*. <https://www.oph.fi/fi/koulutus-ja-tutkinnot/suomi-toisena-kielena-opetus>

Torppa, R. Virtala, P. Kostilainen, K. & Partanen, E. (2020). Musiikki ja lapsen kielenkehitys. Niemitalo-Haapola, E., Haapala, S. & Ukkola, S. (toim.) *Lapsen kielen kehitys. Vuorovaikutuksen, leikin ja luovuuden merkitys* (s. 247-269). PS-kustannus, Jyväskylä.

Tuikka, I. (2016). *Laululyriikat S2-oppimateriaalina*. Pro gradu -tutkielma. Oulun yliopisto.

Tuomi, J. & Sarajärvi, A. (2002). *Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi*. Tammi.

VISK = *Iso suomen kielioppi* (2004). Hakulinen, A., Vilkuna, M., Korhonen, R., Koivisto, V., Heinonen, T. R. ja Alho, I. (toim.). *Suomalaisen Kirjallisuuden Seura*. Verkkoaversio. Saatavissa: <http://scripta.kotus.fi/visk>

